

УДК 376-056.264-053.5:81'233:398.21

Л. Л. Стаховакандидат педагогічних наук,
старший викладачСумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка**В. В. Матюшенко**магістрантка спеціальності
Спеціальна освіта(Логопедія. Спеціальна психологія)
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ЗБАГАЧЕННЯ СЛОВНИКА ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті висвітлено методику збагачення словника дітей молодшого шкільного віку засобом казки, представлено принципи, на яких ґрунтується впровадження методики, види роботи з казкою, завдання зі збагачення та активізації словника прикметниками, іменниками, дієсловами, прислівниками.

В статті описана методика обогачення словаря детей младшего школьного возраста средством сказки, представлены принципы, на которых основывается внедрение методики, виды работы со сказкой, задачи по обогащению и активизации словаря прилагательными, существительными, глаголами, наречиями.

The article highlights the method of enriching the vocabulary of primary school children with a fairy tale, presents the principles on which the introduction of the method, types of work with a fairy tale, tasks to enrich and activate the vocabulary with adjectives, nouns, verbs, adverbs.

Ключові слова: словникова робота, збагачення словника, діти молодшого шкільного віку.

Ключевые слова: словарная работа, обогащение словаря, дети младшего школьного возраста.

Keywords: vocabulary work, vocabulary enrichment, children of primary school age.

Постановка проблеми. Проблема мовленнєвої, зокрема лексичної, компетентності дітей молодшого шкільного віку є однією з головних в навчальному процесі. Якісний і своєчасний розвиток лексичної компетентності є важливою умовою повноцінного мовленнєвого розвитку дитини. Особливого значення робота зі збагачення словника набуває при порушеннях мовленнєвого розвитку дитини. Одним із засобів корекційного впливу на збагачення словника дітей є казка.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему збагачення словникового запасу учнів початкових класів піднімають Х. Герич, Г. Крохмальна, О. Полєвікова. Біля витоків розвитку методу казкотерапії стояли Є. Романова, А. Гнезділов, Т. Ситько, Ю. Візки, Г. Миколаєва, Д. Протасова, Е. Тарасова, Т. Баязитова, Т. Карасьова, Т. Грабенко, Гордієнко О. А., Шевчук Т. О. виокремлюють напрями роботи із розвитку мовлення дітей, подають рекомендації учителям щодо здійснення словникової роботи на уроках української мови [1]. А. Мовчун досліджує питання роботи над літературними термінами з учнями початкової школи, М. Крикун – роль слова в розвитку зв'язного мовлення дітей молодшого шкільного віку [3; 2]. Шляхи збагачення словникового запасу першокласників у контексті педагогічної інноватики аналізує О. Полєвікова, формування

лексичної компетентності молодшого школяра засобом словотворчої роботи – Н. Сіранчук [4; 5].

Мета статті – висвітлити методику збагачення словника дітей молодшого шкільного віку засобом казки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Словникова робота в школі спрямована на збагачення пасивного і активного словника учнів, формування вміння оперувати новими словами, уточнення значення.

Використання казки в корекційній роботі з активізації словника дітей молодшого шкільного віку є ефективним засобом, дає позитивні результати.

Дослідження показало, що організація процесу збагачення словника дітей молодшого шкільного віку засобом казки має базуватися на реалізації дидактичних принципів: *принципу системності* (на заняттях має відбуватися розвиток, корекція та вдосконалення усіх складових сторін мовлення: збагачення словника, вдосконалення звуковимови (контроль за правильною звуковимовою), розвиток зв'язного мовлення (діти вчилися правильно давати відповіді на запитання, будувати власні висловлювання, описувати героїв казки, переказувати сюжет тощо), удосконалення граматичної будови мовлення (узгодження іменників з прикметниками, з дієсловами, правильне вживання закінчень, утворення нових слів, змінювання слів), розвиток фонематичного слуху, просодичних компонентів мовлення); *принципу*

свідомості (діти шкільного віку повинні усвідомлювати всі поняття, розуміти, що отримані знання є дуже важливими); *принципу наочності* (використання на заняттях картинного матеріалу, аудіозаписів, відеозаписів, презентацій, іграшок, масок, пальчикового театру, лялькового театру); *принципу забезпечення максимальної мовленнєвої активності* (діти на заняттях мають максимально говорити); *принципу виразності мовлення* (навчання дітей лексичних особливостей українських народних казок (епітети, метафори, порівняння тощо) та вживанні їх у своєму мовленні); *принципу залучення дітей до активної пізнавальної діяльності* (пізнання нового під час ознайомлення з казкою, виконання мисленнєвих завдань); *принципу індивідуального підходу* (врахування інтересу дітей до певних казок, бажання та пропозиції під інсценізації та драматизації тощо).

Застосування казки в роботі з активізації словника дітей молодшого шкільного віку доречно використовувати різноманітні види роботи.

1. Використання казки як метафори (пов'язувати казкові образи та сюжети з життєвим досвідом дитини, обговорювати їх).
2. Обговорення поведінки і мотивів вчинків персонажів (добирати слова, що позначають риси характеру героїв, добирати прикметники до іменників (Попелюшка яка? – красива, добра, працьовита, лагідна) та навпаки (ключик золотий; Що буває золотим? –

- кільце, сережки, серце), дієслова до іменників (Що робить Кіт? – гуляє, їсть, спить) та навпаки (золота риба плаває. Хто або що плаває? – качка, плавець, човник).
3. Малювання за мотивами казки (вільні асоціації, що аналізують та обговорюють, діти відображають в малюнках).
 4. Інсценізація та драматизація казки або епізодів казки.
 5. Використання казки як притч-повчання (підказка варіанту вирішення ситуації на прикладі казкового сюжету).
 6. Творча робота за мотивами казки (дописування, переписування, придумування закінчення або зачину, введення нових героїв, заміна героїв).

На заняттях необхідно активно використовувати *самотійну роботу дітей*, як вид діяльності: складання дітьми казок, вигадкування казкових героїв і казкових подій, складання усної розповіді-опису улюбленого героя тощо.

Створення *ситуації інтересу на заняттях* при викладанні того чи іншого матеріалу (використання пізнавальних ігор, цікавих пригод, гумористичних уривків, перегляд казок чи уривків з них, кінофільмів) є ефективним мотивуючим засобом. Також для стимуляції корекційної діяльності та формування інтересу до занять використовують *пізнавальні ігри* (ігри-подорожі, вікторини тощо).

Завдання зі збагачення та активізації словника прикметниками:

1. Добір слів-ознак (прикметників) до слів-назв (іменників) персо-

нажів (Попелюшка яка? Кіт який? Снігова королева яка? Колобок який?) до слів-назв атрибутів (ключик який? булава яка? Яйце яке? Чоботи які?).

2. Додавання прикметника до поданого речення (І побачили вони перед собою ... палац. Попелюшка приїхала на бал у ... сукні. Червона шапочка несла бабусі ... пиріжки.).
3. Добір синонімів або близьких за значенням (сова мудра, ... ; ріпка велика,).
4. Добір антонімів (ріпка велика, а яблучко – ...; Попелюшка працювала, а сестри – ...).
5. Складання речень з даними словами.
6. Переказ казки з обов'язковою поширеною характеристикою героїв. Наприклад, «...Покотився круглий жовтий веселий Колобок...Котиться він по густому зеленому літньому лісу... Зустрів він руду хитру красиву струнку лисицю...».
7. Складання «кольорових казок». Діти розповідають казку, під час називання певних предметів обов'язково використовують словосполучення прикметник (назва кольору)+іменник (назва предмета). Наприклад, «На блакитному небі сяло жовте сонце. У зеленому лісі гуляв сірий зайчик. Він збирав червоні квіти».
8. Складання «геометричних казок» (аналогічно завданню 8).

Завдання зі збагачення та активізації словника дієсловами:

1. Добір слів-дій (дієслів) до слів-назв (іменників) персонажів (Що

- робив Колобок? Червона Шапочка? Білосніжка?).
2. Додавання дієслова до поданого речення (Попелюшка ... на бал у красивій сукні. Червона шапочка ... бабусі гарячі пиріжки. Дід ... рукавичку. Колобок сів на носика лисиці та ...).
 3. Добір синонімів або близьких за значенням (крокує, йде, біжить; падає, опускається).
 4. Добір антонімів (підходить – відходить, заходить – виходить, піднімається – опускається).
 5. Складання речень з даними словами.

Завдання зі збагачення та активізації словника іменниками:

1. Добір слів-назв предметів (іменників) до слів-ознак (прикметників) (золота рибка – Хто або що буває золотим?; мудра сова – Про кого можна сказати «мудрий»?; гарячі пиріжки – Що буває гарячим?).
2. Добір слів-назв предметів (іменників) до слів-дій (дієслів) (Хто прибирає? Хто літає? Хто співає?).
3. Додавання іменника до поданого речення (І побачили вони перед собою красивий високий Попелюшка приїхала на Червона шапочка несла бабусі гарячі ...).
4. Добір синонімів або близьких за значенням (автівка, машина, автомобіль; відро, цеберка; горизонт, небокрай, небосхил, виднокруг, виднокрай, крайнебо, обрій; дружба, злагода).
5. Добір антонімів (ранок – вечір, зима – літо, підлога – стеля).

6. Складання речень з багатозначними словами. Складання казки з використанням цих речень.
7. Складання речень з даними словами.
8. Переказ казок з додаванням певних деталей. Наприклад, Червона шапочка несла в кошику гарячі пиріжки, чай, каву, котлети.
9. Складання «кольорових казок». Діти розповідають казку, в якій всі предмети мають бути одного кольору. Наприклад, «Жовта казка»: «На жовтому сонечку грілися жовті качата та курчата. Навколо росли жовті кульбаби, тюльпани і троянди. Мама качка і мама курка принесли жовту фарбу та пензлики. Пташенята стали малювати жовті ...».
10. Складання «геометричних казок» (аналогічно завданню 9).
11. Добір однокореневих слів. Складання казки з однокореневими словами. Наприклад, «У великому лісі жив веселий лісовик. Він доглядав за лісними деревами та квітами. ...».

Завдання зі збагачення та активізації словника прислівниками:

1. Добір синонімів або близьких за значенням (високо – вгорі, низько – внизу, далеко – неблизько).
2. Складання речень з даними словами.
3. Додавання слова, що підходить за змістом.

Також для активізації словника використовують завдання на додавання одного слова за запитаннями. Наприклад, Котиться Колобок по доріжці. Який Колобок? Котиться

жовтий Колобок по доріжці. По якій доріжці? Котиться жовтий Колобок по вузькій доріжці.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Словникова робота – це кількісне зростання лексики, удосконалення вміння користуватися словами, це створення можливостей для спілкування, а також це спосіб розвитку мислення та мовлення загалом. Одним із ефективних засобів збагачення словника дітей молодшого шкільного віку є казка.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гордієнко О. А., Шевчук Т. О. Словникова робота на уроках української мови в початковій школі. *Педагогічна Житомирщина*. 2008. № 1. С. 22-25.
2. Крикун М. Роль слова в розвитку зв'язного мовлення молодших школярів. *Початкова школа*. 2003. № 11. С. 27-35.
3. Мовчун А. Запрошуємо у світ літературних термінів. *Початкова школа*. 2003. № 10. С. 35-38.
4. Полєвікова О. Шляхи збагачення словникового запасу першокласників. *Наукові записки*. Серія : Педагогіка. 2009. № 4. С. 72.
5. URL : <https://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-leksicheskoy-kompetentnosti-mladshego-shkolnika-sredstvami-slovoobrazovatelnoy-raboty/viewer> (дата звернення: 01.11.2021)

УДК 376-056.264-053.4:81'233'234

Л. Л. Стахова

кандидат педагогічних наук,
старший викладач

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

Т. В. Овсієнко

магістрантка спеціальності
Спеціальна освіта

(Логопедія. Спеціальна психологія)
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ПРЕДМЕТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ІЗ АЛАЛІЄЮ

У статті висвітлено методiku розвитку мовлення дітей із моторною алалією, використання предметно-ігрової діяльності, зазначено принципи, на яких ґрунтується впровадження методики, умови, основні напрями корекційної роботи, надано зразки завдань.

В статті описана методика розвитку речи детей с моторной алалией, использование предметно-игровой деятельности, указаны принципы, на которых основывается внедрение методики, условия, основные направления коррекционной работы, представлены образцы заданий.

The article covers the methods of speech development of children with motor alleles, the use of subject-play activities, indicates the principles on which the implementation of the method is based, conditions, main directions of correctional work, provides examples of tasks.

Ключові слова: алалія, предметно-ігрова діяльність, мовлення, розвиток, активізація, дії з предметами.

Ключевые слова: алалия, предметно-игровая деятельность, речь, развитие, активизация, действия с предметами.